

було у західних країнах, де за навчання потрібно було платити. Де давало змогу відшукати більше талановитих молодих спеціалістів. Однак нерідко траплялося, що командно-адміністративна система сковувала їхню ініціативу. У цьому зв'язку подальшого дослідження потребує проблема впливу командно-адміністративної системи на характер дослідження науковців, проблема створення наукових праць "на замовлення".

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Соловей Д. Українська наука в колоніальних путах.-Нью-Йорк, 1963.-С. 10; 2. Історія Академії наук України "1918-1993 / Під ред. П.С.Патона. - К., 1993.-С. 140; 3. Архів Президії Національної Академії наук України (далі - АПНАНУ).- Ф. Р-251.- Оп. 4,- Спр. 117,- Арк. 21; 4. АПНАНУ.- Ф. Р- 251.- Оп. 4,- Спр. 117,- Арк. 113; 5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГОУ).- Ф. 1.- Оп. 71,- Спр. 185.- Арк. 85; 6. ЦДАГОУ.- Ф. 1.- Оп. 71.- Спр. 185,- Арк. 85; 7. АПНАНУ.- Ф. Р- 251.- Оп. 4,- Спр. 117,- Арк. 130; 8. Історія Академії наук України. 1918-1993.-К., 1993.-С. 143; 9. ЦДАГОУ.- Ф. 1.- Оп. 71,- Спр. 205.- Арк. 133; 10. Климеяук В.Н. Управление развитием и использование научного потенциала. - К., 1974. - С. 37; 11. Історія Академії наук України. - К., 1993. - С. 143; 12. Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции.-М., 1957.-С. 287. 13. Радянська Україна. - 1957. - 3 грудня; 14. ЦДАГОУ.- Ф.1.- Оп. 71,- Спр. 223,- Арк. 43-44; 15. Там само,- Арк. 124; 16. Топчиев А.В. Научные кадры в СССР. Сборник документов и справочных материалов. - М., 1959. - С. 10; 17. ЦДАГОУ.- Ф. 1.- Оп. 71,- Спр. 205.- Арк. 141; 18. Народне господарство Української РСР в 1959р.: Статистичний щорічник.- К., 1960. - С. 625; 19. Клименюк В. Н. Управление развитием и использования научного потенциала. - С. 41; 20. Галкин К.Т. Из истории аттестации научно-педагогических кадров. // Вестник высшей школы.-1957.-№ 9.-С. 47; 21. АПНАНУ.- Ф. Р- 251.- Оп. 1.- Спр. 331,- Арк. 280; 22. Там само; 23. Г.М. Добров, В.Н. "Наука о науке".-К., 1966.-С. 106; 24. ЦДАГОУ.- Ф. 1.- Оп. 71.-Спр. 205,- Арк. 140; 25. Известия. - 1961,- 13 июня.

О.Я. Михальчук

СІЛЬСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ГОЛИНИ В 1960-70-Х РР.

Актуальність теми даної статті диктується необхідністю переоцінки, уточнення, критичного підходу до досліджень з питань соціально-культурного розвитку села у 1960-70-ті рр. Зважаючи на багатогранність даної проблеми, увага у даному дослідженні сконцентрована на двох основних напрямках - розвитку народної освіти на селі і діяльності сільських закладів культури. Важливо практично використовувати накопичений у попередні доки досвід у вирішенні проблем забезпечення кадрами сільських загальноосвітніх шкіл, клубів, бібліотек тощо. Однак кризовий стан сучасної сільської освіти, проявом якого стало помітне скорочення витрат на її потреби, погіршення її навчально-матеріальної бази, падіння престижу знань вимагають критичного переосмислення попереднього досвіду.

Історіографія проблеми охоплює низку досліджень, присвячених питанням аналізу конкретно-історичних аспектів в соціально-культурному розвитку села. Безпосереднє відношення до цієї проблеми мають і дослідження з історії загальноосвітньої школи. Однією з перших в українській історіографії радянського періоду всебічно дослідила розвиток загальноосвітньої школи О.Я.Завадська. Вагомий внесок в розробку розвитку питання загальноосвітньої школи своїми дослідженнями зробив М.М.Моторнюк. Аналіз опублікованих робіт дає підстави стверджувати про велику кількість досліджень з окремих питань: навчально-матеріальної бази шкіл, забезпечення їх кадрами спеціалістів, введення загальної середньої освіти. Разом з тим, недостатньо висвітленими є причини слабкої навчально-матеріальної бази багатьох сільських шкіл, незабезпеченість їх кадрами високої кваліфікації, формальне ставлення вчителів до справи тощо.

Не залишалась поза увагою і проблема діяльності сільських клубів, що розглядалися як науковцями, так і працівниками закладів культури. Це були праці, в яких головна увага приділялась "комуністичному вихованню" трудівників села, кількості прочитаних лекцій, заходів з атеїстичної пропаганди. В той же час проблеми, причиною яких була недостатня матеріальна база, нестача культосвітніх працівників, не висвітлювались³.

Слід зауважити, що дослідники радянського періоду узагальнювали виключне позитивний досвід роботи, негативні тенденції і явища розглядались як випадкові, нетипові. Отож залишались без аналізу труднощі, прорахунки, суперечності в соціально-культурній сфері села. У висвітленні даного періоду дослідники традиційно дотримувались духу партійних документів того часу⁴.

В період демократизації українського суспільства з'явились праці, в яких проблеми соціально-культурного села розглядались із об'єктивних позицій. Варто назвати дослідження П.П.Панченко, Л.А.Шевченка, М.І.Бушина та ін⁵. Проте аналіз цієї літератури показує, що далеко не всі аспекти даної проблеми досконало розроблені. Особливо це стосується історичних аспектів соціально-культурного розвитку села в 60-70-ті рр. ХХ ст.

Основна мета даного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу архівних документів та історичної літератури показати проблеми соціально-культурного розвитку волинського села в 60-70-ті рр. ХХ ст., зокрема розглянути проблеми підготовки, розстановки і перепідготовки вчительських кадрів, висвітлити (професійно-технічну) підготовку сільських трудівників, показати розвиток мережі та форми роботи об'єктів культури.

Загальновідомо, що розвиток України залежить від росту її інтелектуального потенціалу. В умовах державної незалежності України, в процесі її національного і культурного відродження важливу роль відіграє об'єктивне висвітлення ролі і місця сільської інтелігенції в соціально-культурному розвитку села. Настійною потребою є узагальнення тенденцій і особливостей формування духовного світу людини, складовою частиною якого є розгляд прийомів і методів роботи з людьми сільських закладів культури. Важливо практично використати накопичений в попередні роки досвід у вирішенні проблем забезпечення кадрами сільських загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних училищ, клубів, бібліотек, музеїв.

2 липня 1973 р. Центральний Комітет КППС і Рада Міністрів СРСР за ініціативою Л.І.Брежнєва прийняли спеціальну постанову „Про заходи подальшому поліпшенню умов роботи сільської загальноосвітньої школи“, якою зобов'язано республіканські та місцеві партійні й радянські органи здійснити у найближчі роки конкретні заходи щодо дальшого розвитку шкільної освіти на селі, зміцнення навчально-матеріальної бази шкіл, забезпечення їх кваліфікованими педагогічними кадрами. Особливо гостро в сільських школах відчувався брак спеціалістів з іноземної мови, історії, хімії, музики, фізичного виховання. Це пояснювалось рядом факторів. Головними з них були: неявка вчителів у сільські школи за призначенням, незважаючи на напівкріпосницький характер розподілу молодих спеціалістів: надвисокий рівень їх навчального завантаження на селі; незабезпеченість необхідними побутовими умовами. Все це призводило до неймовірної плінності кадрів на селі у 60-70-ті рр.

Отже, питання підвищення рівня навчання і виховання сільської молоді було досить актуальним. На його вирішення державним бюджетом передбачалось виділення відповідних коштів. Наприклад, бюджетом народної освіти на 1973 р. лише у Луцькому районі на зарплату сільським вчителям було виділено 1046220, на школи села - 30100, разом по районі - 2336417 (44,8% і 1,29% від загальної суми)⁶.

У селах Волині за період з 1974 по 1976 рр. побудовано 30 шкіл на 10632 місця, 12 пришкільних інтернатів на 660 місць, 618 квартир для вчителів, 30 спортивних залів, 110 їдалень, 72 майстерні, побудовано і пристосовано 58 дошкільних установ на 2040 місць, обладнано 958 навчальних кабінетів, добудовано 207 класних кімнат⁷. Однак проблема шкільних приміщень залишалась гострою. Це було зумовлено рядом обставин: на селі існувала велика кількість шкіл у непридатному, аварійному стані; більше половини шкіл працювали у пристосованих приміщеннях; будівництво нових сільських шкіл велось незадовільно.

Виходячи із рішень, поставлених перед школою XIV з'їздом КППС, Постановою ЦК КППС і Ради Міністрів СРСР про школу, основ²¹⁴ законодавства СРСР і союзних республік про

-егодну освіту з метою удосконалення методичного рівня вчителів, поширення передового хезиду, почали створювати так звані опорні школи. Така школа, зокрема, у 1975-1976 рр. гсїдувала при Олицькій школі Ківерцівського району⁸. Загалом вони проводили різноманітну освітню і культурно-масову роботу, однак найчастіше все зводилося до обговорення відкритих уроків, новин з літератури, доповідей, аналізу екзаменаційної цржументації тощо.

Партійні і радянські органи, установи народної освіти вживали певні заходи для а: дальшого підвищення політичного, наукового і методичного рівня вчителів. Кращі з яких доповнювали партійні лави. Усі вчителі були охоплені різними формами політосвіти.

Характерною ознакою навчально-виховного процесу у 60—70-ті рр. на селі було те, що ізго головний зміст був направлений на комуністичне виховання - підготовку будівників "нового" суспільства. В першу чергу, втілювався курс Комуністичної партії на створення мгапної середньої освіти для молоді. Створювалась система освіти, котра перетворювала адзчання на трудову повинність, породжувала велику кількість учнів з середньою освітою лише формально, незацікавлених у навчанні, з обмеженими знаннями. В усіх школах запроваджувалися єдиний перелік навчальних предметів, обов'язкова середня освіта ^залежно від нахилів та інтересів учнів. Другорядною стала якість знань учнів, висвітлена сормальними кількісними показниками, випуском із шкіл кожного учня з атестатом зрілості.

Однією із суттєвих рис діяльності сільських шкіл у цей період була русифікація. У 70- - рр. було прийнято ряд постанов про поліпшення викладання російської мови, натомість у республіках не діяв жодний закон про поліпшення викладання рідної мови. Розширювалась дщготоввка вчителів російської мови, піднімався їх престиж.

Процес навчання та підготовки педагогічних кадрів повністю ґрунтувався на плановій хнові. Планового характеру набула й самоосвіта. Щороку значна частина вчителів залучалася до різних форм курсової перепідготовки при ВУЗАХ, інститутах удосконалення учителів і методкабінетах. У зв'язку з переходом на нові навчальні плани і програми в 1976-.977 рр. у Волинській області перепідготовлено 2923 працівників освіти⁹.

Своєрідною формою підвищення рівня кваліфікації сільських вчителів були естафети, головне завдання яких полягало в організації самоосвіти вчителів. Положення про естафету дід назвою „Організація самоосвіти вчителів" встановлюваю графік проведення анутрішкільних педагогічних читань, конференцій з поданням ілюстрованих матеріалів зі шкіл району. Ківерцівський районний методкабінет з метою вивчення, узагальнення і поширення кращого досвіду шкіл в цій ділянці роботи у 70-х роках випускав журнал-естафету. Тут вмщувались зразки кращих планів з самоосвіти, звіти про виставки, диспути, конференції та їх результати, пропагувався досвід кращих вчителів та колективів сільських шкіл та ін.¹⁰

Як наслідок, - з року в рік в селах Волині збільшувалась кількість вчителів з середньою спеціальною і вищою освітою, які поповнювали лави сільської інтелігенції краю. Зокрема, в 1973 р. в школах Камінь-Каширського району працювало 986 педагогів, з них - 438 мали вищу освіту, 301 - середню спеціальну", В цей період вчителі становили найбільшу групу сільської інтелігенції. Чимало вчителів поєднували педагогічну діяльність з громадською роботою. У 1974 р. в селах Камінь-Каширського району 136 вчителів працювали пропагандистами системи партійної і комсомольської політосвіти, куди входили теоретичні семінари, що діяли при всіх середніх і восьмирічних школах, 508 вчителів були лекторами, 124 - політінформаторами, 478 - агітаторами¹².

Значну групу сільської інтелігенції складали працівники сільських і селищних Рад. Партійні, радянські органи проводили відповідну роботу щодо зміцнення кадрів виконкомів Рад, піднесення їх відповідальності за доручену справу. Під час виборів 1971 р. на низову радянську роботу висунуто чимало працівників, які мали достатню політичну і освітню підготовку та володіли організаторськими здібностями. Та все ж кадрів із вищою освітою на керівних посадах в сільських і селищних Радах області було дуже мало: лише 27 із 333 голів виконкомів мали вищу освіту, а 306 - середні²¹⁵. Серед секретарів виконкомів - відповідно 4 і

329 осіб. 56 осіб з числа цих працівників заочно навчались у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах¹³.

Партійні організації вживали заходів щодо поліпшення якісного складу депутатів сільських і селищних рад. Для обрання депутатами рекомендувались найбільш гідні представники робітничого класу, колгоспного селянства та інтелігенції, які досвід зарекомендували себе на виробництві і в громадсько-політичному житті. В 1971 р. в складі 12767 депутатів сільських і селищних Рад було 2052 робітників, 7116 колгоспників, 563 жінок, 5949 членів і кандидатів у члени КПРС, 2070 комсомольців. 9021 депутат мали вищу і середню освіту, 4723 були нагороджені урядовими нагородами, 14 з них удостоєні звання Героя Соціалістичної Праці¹⁴.

З метою поліпшення якісного складу сільської інтелігенції впроваджувалася система перепідготовки та навчання працівників Рад та сільських активістів. За 1968-1970 рр. була перепідготовлено на постійно діючих курсах при обкомі КП України 311 голів сільських і селищних Рад. При райміськвиконкомках, виконкомках сільських і селищних Рад працювала 358 шкіл радянського активу, в яких підвищували свій політичний рівень і ділову кваліфікацію більше 22 тис. депутатів і активістів. З доповідями і лекціями в цих школах виступали відповідальні партійні, радянські, господарські працівники, керівники районної установ і організацій¹⁵.

Значного розповсюдження серед сільської інтелігенції області в другій половині 60-х рр. набуло заочне навчання. З кожним роком збільшувалась кількість керівних кадрів і спеціалістів колгоспів і радгоспів, які здобували середню і вищу освіту без відриву від виробництва. Якщо у 1963 р. в сільськогосподарських ВУЗАХ і технікумах заочно навчало 780 осіб, то в 1966 р. - 1212. В області було чимало голів колгоспів, бригадирів, агрономів, зоотехніків та інших працівників сільського господарства, які здобули відповідну освіту заочно і успішно справлялись зі своїми обов'язками. Серед них - голови колгоспів "Комуніст" та ім. "Енгельса" Ківерцівського району Козанов І.С. і Куш В.К., "Світанок" з "Радянська Україна" Любомльського району Півень В.Н. і Зданівський І.Б., ім. Ватутіза Ковельського району Поремчук В.І., ім. Свердлова, "Перше Травня" і "Зоря комунізму" Рожищенського району Шинкаренко І.Ю., Вицюк Ф.Г. і Кицюк В.А., агроном колгоспу "Слава" Ківерцівського району Онищук М.А. та багато інших. Проте в організації заочного навчання серед керівних кадрів і спеціалістів колгоспів та радгоспів області були серйозні недоліки. Багато з них не прагнули підвищувати свої знання. У Маневицькому районі наприклад, із дев'ятнадцяти голів колгоспів шість мали незакінчену середню освіту, але жоден з них ніде не навчався, в Ратнівському районі з шести голів колгоспу з восьмирічної освіти до навчання залучено лише три, у Любешівському - з п'яти одного¹⁶.

З метою підвищення рівня знань і кваліфікації керівного складу колгоспів і радгоспів при сільськогосподарських технікумах області було відкрито чотири заочних відділення. При Горохівському сільськогосподарському технікумі, навчаючись заочно, одержувати кваліфікацію молодшого агронома і бухгалтера сільськогосподарського обліку. При Рожищенському зооветеринарному - ветеринарного фельдшера, при Володимир-Волинському технікумі механізації сільського господарства - техника-механіка і техник-механіка з механізації і електрифікації тваринницьких ферм, при Берестечківському зоотехнікумі - молодшого зоотехніка. Для підготовки спеціалістів вищої кваліфікації з числа працівників сільського господарства, які мають середню освіту, в області і району організовано набір на заочні відділення у ВУЗИ, зокрема у Львівський, Житомирський, Білоцерківський та Уманський сільськогосподарські інститути, Львівський зооветеринарний інститут, Українську сільськогосподарську академію та інші навчальні заклади.

Щоб уникнути самовпливу в комплектуванні заочних відділень сільськогосподарських навчальних закладів, у 1966-1967 навчальному році виробничо-управління сільського господарства разом з первинними партійними та комсомольськими організаціями, правліннями колгоспів і директорами радгоспів проаналізували перспективу підготовки кадрів для кожного господарства. В результаті на навчання без відриву від

виробництва залучили багато голів колгоспів та їх заступників, бригадирів, завідуючих зернами, агрономів, зоотехніків, бухгалтерів, механізаторів та інших працівників, які добре себе зарекомендували на виробництві, здобули певний досвід практичної роботи, але не мали відповідної освіти. Питання підвищення освітнього рівня сільської інтелігенції теребувало під постійним контролем голів колгоспів, директорів радгоспів, партійних та комсомольських організацій, які часто виносили ці питання на обговорення партійних, комсомольських і загальних зборів колгоспників та робітників радгоспів.

Поряд з підвищенням освітнього рівня сільської інтелігенції вживались заходи щодо тозгортання культурно-масової роботи на селі. Основні завдання в цій сфері були визначені Постановою Верховної Ради Української РСР „Про стан і заходи по дальшому поліпшенню гультосвітньої роботи серед трудящих Української РСР" (1960 р.). Економічні досягнення ЇЛГОСПІВ дозволили різко збільшити кошти на утримання Будинків культури, клубів і тібліотек. З року в рік зростали й державні асигнування культурних закладів. Повністю >новлено клубний інвентар, придбано радіоли, телевізори, спортивне та інше устаткування. Лише протягом 1966-1971 рр. збудовано клубів і Будинків культури на 201 тис. місць⁷.

Діяльність сільських клубів здійснювалась в основному в двох напрямках - ддоведення масових заходів, розрахованих на всіх жителів села (лекції, концерти, тематичні зечори), та заходи, спрямовані на задоволення інтересів окремих груп населення (гуртки). Про форми політико-масової і культурно-виховної роботи на селі яскраво свідчить діяльність глубу с. Мирне Горохівського району. У 1970 р., наприклад, тут було прочитано понад 70 лекцій і доповідей, на яких було 3,8 тис. присутніх. Поставлено 16 спектаклів і концертів, на ЇХХІХ було 2,4 тис. глядачів, відбулося 22 тематичних вечори, диспути і усні журнали, якими коплено 2,9 тис. 'осіб¹⁸. Проте, будинки культури фактично були перетворені в ідеологічні заклади. Пряме підпорядкування державному управлінню перетворювало їх із самодіяльних гс'єднань на заклади тоталітарного типу.

Таким чином, хоча існуюча система підготовки та перепідготовки вчителів і була тозрахована на випуск необхідної кількості педагогів, проблеми закріплення вчителів на селі гозв'язані не були. Переважав низький рівень економічного і соціального забезпечення учительської праці. Слід відзначити й те, що у 60-70-х рр. ХХ ст. держава повністю гонролювала і керувала змістом освіти в Україні; примусово була нав'язана політика гусифікації національних шкіл. Поряд з цим відчувалась гостра проблема кадрів культури на селі, нестача спеціалістів вищої кваліфікації, значна їх плинність через незадовільні умови гсюоти і погане соціально-побутове забезпечення. Розвиток матеріально-технічної бази птьських закладів культури не відповідав зростаючим потребам соціально-економічного гозвитку села.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Л. Завадская О.А. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959-^8). - К., 1968; Завадська О.Я. Ідеї класиків марксизму-ленінізму про політехнічне навчання та їх здійснення » радянській школі. - К., 1961; 2. Моторнюк Н.М. Ленинская забота партии о школе. - К., 1978; Моторнюк -М. Советская школа и формирование нового человека. - К., 1978; Моторнюк М.М. Соціальна роль згальноосвітньої школи. - К., 1976; 3. Добротвор В. Культурно-освітня робота на селі. - К., 1967; Вопросы «сории и теории развития клубов в СССР. Сборник трудов. - Вып.26. - М., 1975; Очерки о клубной работе. - V_. 1967; Роль клубу в задоволенні зростаючих культурних запитів трудящих села. - К., 1968; Галимова М.П. Ільські культпросветучреждения в формировании духовных потребностей молодежи села. - Минск, 1989; 4. ?езквіт народної освіти в західних областях України. - К., 1979, Соціальні перетворення у радянському селі. - 1976; 5. Панченко П.П. Крах теорії практики трудового суперництва в тоталітарній державі //Україна. Тероткі нариси з історії. - К., 1992. - С.4-28; Шевченко Л.А. Деякі проблеми культурного розвитку села 'Сучасне українське село: проблеми, пошуки (1985-1990). Збірник науково-популярних статей. - К, 1991. - С .67-186; Бушин Н.И. Социально-культурное развитие села на современном этапе. - К., 1987; 6. Державний «зсів Волинської області (далі - ДАВО). - Ф. Р-925. - Оп. 2. - Спр. 374. - Арк. 1; 7. Звіт Волинського Облвно за .j~6-1977 навчальний рік //Розквіт народної освіти в західних областях України. - К., 1979. - С. 107; 8. ДАВО. - Ф. Р-3097. - Оп. 1. - Спр. 257. - Арк. 4; 9. Розквіт народної освіти в західних областях України. - С. 111: 10. ІАВО. ~ Р-3097. - Оп. 1. - Спр. 275. - Арк. 2; 11. Радянське Полісся. - 1973. - 6 жовтня. - С. 2; 12. Радянське Іолісся. - 1974.-27 серпня. - С. 1-2; 13. ДАВО. -- Ф. П-1. -Оп. 8. -Спр. 23. - Арк. 150; 14. ДАВО. - Ф. П-1. -

Оп. 8.-Спр. 23. - Арк. 152; 15. ДАВО. -Ф. П-І.-Оп. 8. - Спр. 23.-Арк. 154; 16. Радянська Волинь. - 1966.- 3 липня. - С.2; 17. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. - К., 1973. - С. 310; J8. Соціальна перетворення у радянському селі. - К., 1976. - С. 179-180.

О.В.Зінько, Ю.Л.Зінькі

УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК ХХ СТ. Ф.З. КОНОВАЛЮК

Серед національних художників України ХХ ст. є постаті, які при житті не отримали належного визнання. До розуміння їхньої творчості суспільство наблизилось вже під*отримання Україною незалежності. До них належить автор численних краєвидів, портретів книжкових ілюстрацій до української класики великого Кобзаря Т.Г.Шевченка В.Стефаника, І.Котляревського, М.Черемшини, О.Кобилянської Федір Зотикович Коновалюк. Його пейзажі, тематичні твори, ілюстрації пройняті великою любов'ю до рідного Поділля, до України були не кон'юктурними в добу соціалістичного реалізму, який панував у мистецтві в ХХ ст. Тому художник не був визнаний за життя.

Творчість Ф.З.Коновалюка не знайшла належного висвітлення в українській літературі. Більшість публікацій про Ф.Коновалюка має суто інформативний характер, в яких згадується про участь художника у виставках картин.¹ Частина публікацій стосується лише його картин. В основному це каталоги виставок та карти, в яких автори вступних статей розповідали біографію художника та намагалися зробити аналіз його творчості.² Так. кандидат мистецтвознавства І.Блюміна акцентує увагу на тому, що Коновалюк продовжив традиції українського реалістичного живопису кінця ХІХ - початку ХХ ст. Його творі перегукуються з полотнами таких видатних українських живописців як Сергій Васильківський, Сергій Світославський, Петро Шевченко та ін.

Такої ж думки дотримується мистецтвознавець В. Підгора, який додає до списку Івана Похитоновича. За тонкістю і делікатністю письма, за поетичністю сприйняття світу, зі глибоким проникненням в саму "душу" українського пейзажу, за майстерністю живопису, на його думку, Коновалюка можна ставити в один ряд з видатними українськими художниками ХІХ ст., доби національно-культурного відродження України, особливо з Похитоновим, з яким художник познайомився під час своєї першої виставки в 1911 р. Автор нагадує, що сам Ф.Коновалюк стверджував про вплив на його творчість в галузі композиції і почасти, можливо, й техніки, І.Іжакевича, який був вчителем художника до Київської художньої школи. Проте Ф.Коновалюк виробив власний, неповторний, дивовижно ТОНКИЙ стиль та відстоював традиції реалістично-демократичного мистецтва. Тональний живопис митця позначений справжньою гармонією колориту, м'якістю письма, класичним умінням компоновати. Він розвинув і збагатив живописні здобутки свого вчителя багатством колірно: палітри, ретельністю розробки найтонших традицій світло-тіньового тону. Протягом усього життя художник добивався максимальної лаконічності і простоти вислову.⁴

Після відкриття меморіального музею Ф.З.Коновалюка у Вінницькому державному (нині національному) технічному інституті в грудні 1991 р. феномен української душі художника почали досліджувати викладачі кафедри культури цього навчального закладу.

Завідувача кафедрою професор Буяльська Т.Б. акцентувала увагу на художніх полотнах Ф.Коновалюка, через які сяє велика любов до України, до її народу, до природи, до людей, до Києва, де він жив багато років, невичерпана та життєдайна любов до самого життя. Його талант, долаючи межу між "буттям" та "небуттям", вводить великого майстра у простір безсмертя. Він міг би стати професором, навіть академіком, але ніяких нагород він не мав, тому що його мистецтво було "занадто національним", занадто відвертим щодо його світоглядних переконань і ніяк не відповідало ідеологічним вимогам радянських часів.

Автор зазначала, що досі Ф.Коновалюк залишається незнаним, незбагненим. Значна частина його робіт не має притулку, багато робіт сховано у фондах різних музеїв і